

KRZYSZTOF KASPRZAK¹, BEATA RASZKA²

¹professor emeritus Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, e-mail: kasprzakjk@poczta.onet.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3469-2802>; ²Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wydział Gospodarki Przestrzennej i Architektury Krajobrazu, Instytut Gospodarki Przestrzennej, e-mail: beata.raszka@upwr.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1757-2625>

**REZERWATY PRZYRODY W PARKACH
KRAJOBRAZOWYCH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO**

Abstrakt: Ze względu na unikalne walory przyrodnicze parków krajobrazowych ich powierzchnie często pokrywają się w różnym zakresie z innymi ustawowymi formami ochrony przyrody. W granicach parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego są to, obok obszarów chronionego krajobrazu i obszarów Natura 2000, także rezerваты przyrody. Przedstawiono analizę występowania, zarządzania i ochrony rezerwatów przyrody w parkach krajobrazowych województwa wielkopolskiego wykonaną na podstawie obowiązujących przepisów prawnych. W 8 parkach krajobrazowych tego województwa znajduje się 25 rezerwatów przyrody, położonych głównie na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa administrowanych przez PGL Lasy Państwowe. Przeważają wśród nich rezerваты leśne fitocenotyczne, chroniące ekosystemy leśne i borowe, oraz rezerваты krajobrazowe, chroniące różne ekosystemy krajobrazów naturalnych. Rezerваты florystyczne to głównie rezerваты roślin zielnych i krzewinek, a rezerваты faunistyczne to rezerваты chroniące ptaki. Podział rezerwatów w zależności od dominującego przedmiotu ochrony i głównego typu ekosystemu jest bardzo istotny, bo pozwala wprowadzić jednoznaczne granice przedmiotowe między typami rezerwatów przyrody. Tworzenie, likwidacja, ochrona i zarządzanie rezerwatami przyrody oraz wydawanie decyzji administracyjnych na zasadach i w zakresie określonych w przepisach o ochronie przyrody należą do zadań regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Przy pracach związanych z ochroną rezerwatów przyrody znajdujących się w granicach parku krajobrazowego regionalny dyrektor ochrony środowiska może współpracować z dyrektorem parku krajobrazowego, ale nie ma w tym zakresie ustalonego ustawowo obowiązku. Na terenie zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe znajdującym się w granicach parku krajobrazowego zadania z zakresu ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu ochrony parku krajobrazowego uwzględnionym w planie urządzania lasu. Kompetencje dyrektora parku krajobrazowego są więc w tym przypadku wyraźnie ograniczone. Lokalizacja rezerwatu przyrody w granicach parku krajobrazowego nie zapewnia mu dodatkowej, bardziej kompleksowej ochrony. Za niezbędne należy uznać wypracowanie nowych metod zarządzania parkami krajobrazowymi oraz nowych zasad oceny faktycznego wpływu parków krajobrazowych na ochronę przestrzeni.

Słowa kluczowe: park krajobrazowy, rezerwat przyrody, plan ochrony

NATURE RESERVES IN THE LANDSCAPE PARKS OF THE WIELKOPOLSKA REGION

Abstract: Due to the unique natural values of landscape parks, their boundaries often overlap to varying degrees with other statutory forms of nature conservation. Within the boundaries of the landscape parks in the Wielkopolska Region, these include not only protected landscape areas and Natura 2000 sites, but also nature reserves. This article presents an analysis of the occurrence, management, and protection of nature reserves in the landscape parks of the Wielkopolska Region, based on current legal regulations. The 8 landscape parks in the Wielkopolska Region contain 25 nature reserves, located primarily on land owned by the State Treasury and managed by the National Forest Holding "The State Forests". The majority of these are phytocenotic forest reserves, which protect forest and coniferous ecosystems, and landscape reserves, which protect various natural landscape ecosystems. Floristic reserves are mainly reserves for herbaceous plants and shrubs, while faunistic reserves are reserves that protect birds. Classifying nature reserves based on their primary conservation objective and main ecosystem type is very important because it allows for the establishment of clear boundaries between different types of nature reserves. The establishment, dissolution, protection, and management of nature reserves, as well as the issuance of administrative decisions in accordance with the principles and scope set forth in nature conservation regulations, are among the responsibilities of the regional director of environmental protection. When carrying out work related to the protection of nature reserves located within the boundaries of a landscape park, the regional director of environmental protection may cooperate with the director of the landscape park, but there is no statutory obligation for such an action. Within the area managed by the National Forest Holding "The State Forests" located within the boundaries of the landscape park, nature conservation tasks are carried out independently by the local forest district manager, in accordance with the provisions of the landscape park conservation plan incorporated into the forest management plan. The landscape park director's authority is therefore clearly limited in this case. Thus, it is essential to address issues related, among other things, to the development of new methods for managing landscape parks and the assessment of the actual impact of landscape parks on the conservation of natural areas. The fact that a nature reserve is located within the boundaries of a landscape park does not provide it with additional, more comprehensive protection. It is pivotal to develop new methods for managing landscape parks and new guidelines for assessing the actual impact of landscape parks on the protection of the landscape.

Key words: landscape park, nature reserve, conservation plan

I. WSTĘP

Parki krajobrazowe jako forma ochrony przyrody stały się w naszym kraju kategorią prawną 46 lat temu (Ustawa ..., 1980: art. 73 ust. 1 pkt 1). Przez ponad cztery dekady były one tworzone w zmieniających się uwarunkowaniach politycznych i gospodarczych oraz w czasie obowiązywania bardzo różnych uregulowań prawnych związanych z ochroną środowiska przyrodniczego, ochroną przyrody, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym oraz zarządzaniem na poziomie gmin i województw. Dotyczy to także zakresu wykonywania zadań o charakterze publicznym w okresie przed i po transformacji ustrojowej i gospodarczej. Chociaż od samego początku utworzenie parku krajobrazowego związane było z określonymi skutkami prawnymi, to jednak nie sprecyzowano zarówno jego prawnej definicji, jak i wyraźnych podstaw prawnych pozwalających na jego tworzenie. Zostały one określone dopiero 11 lat później w nowej ustawie o ochronie przyrody (Ustawa ..., 1991: art. 13 ust. 1 pkt.

3, art. 24, 24a-24c). W obecnie obowiązujących przepisach (Ustawa ..., 2004: art. 6 ust. 1 pkt 3, art. 16-17) park krajobrazowy definiowany jest jako „... *obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach z równoważonego rozwoju*” (art. 16 ust. 1), którego utworzenie następuje w drodze uchwały sejmiku województwa (art. 16 ust. 3). Ze względu na unikalne walory przyrodnicze parków krajobrazowych ich powierzchnie często pokrywają się w różnym zakresie z innymi ustawowymi formami ochrony przyrody (Ustawa ... 2004: art. 6 ust. 1). W granicach parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego² są to, obok obszarów chronionego krajobrazu (7), obszarów Natura 2000 (8 obszarów wyróżnionych na podstawie Dyrektywy Ptasiej (Dyrektywa Parlamentu i Rady ... 2009) i 16 obszarów wyróżnionych na podstawie Dyrektywy Siedliskowej (Dyrektywa Rady ... 1992), rezerwaty przyrody (25).

II. MATERIAŁY I METODY

Artykuł przedstawia ocenę występowania, zarządzania i ochrony rezerwatów przyrody w parkach krajobrazowych województwa wielkopolskiego, stan prawny na 10 kwietnia 2026 roku. Wykorzystano metodę analizy materiałów wtórnych w postaci literatury przedmiotu, aktów prawnych, dokumentów niepublikowanych oraz źródeł internetowych.

III. WYNIKI

Parki krajobrazowe i rezerwaty przyrody. W granicach obecnego województwa wielkopolskiego znajduje się 14 parków krajobrazowych (PK)³, utworzonych w latach 1988-2019. Pierwsze z nich (Pszczewski PK w mezoregionach Bruzda Zbąszyńska 315.44 i Pojezierze Poznańskie 315.51 oraz Lednicki PK w mezoregionach Pojezierze Gnieźnieńskie 315.54 i Równina Wrzesińska 315.56) powstały w latach 80. XX wieku na mocy uchwał ówczesnych Wojewódzkich Rad Narodowych (odpowiednio w Gorzowie Wlkp. i w Poznaniu) (Kasprzak i Raszka, 2022; Raszka i Kasprzak, 2024). Lednicki PK utworzony został na podstawie ówczesnie obowiązujących ustaw o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (Ustawa ..., 1983), o ochronie i kształtowaniu środowiska (Ustawa ..., 1980) oraz o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Ustawa ..., 1962). W kolejnych latach kompetencje w zakresie tworzenia parków krajobrazowych przejęli wojewodowie. Okresem szybkiego rozwoju sieci parków krajobrazowych w województwie wielkopolskim były lata 1991-1998; liczba parków krajobrazowych wzrosła w tym okresie do 12. Parki tworzone były na podstawie

² Województwo wielkopolskie utworzono 1.01.1999 r. na Pojezierzu Wielkopolskim i Nizinie Południowowielkopolskiej w dorzeczu środkowej Warty w ramach wprowadzanego trójstopniowego podziału administracyjnego kraju (województwa, powiaty, gminy), zastępującego obowiązujący od 1975 r. podział dwustopniowy (województwa, gminy). W skład tego województwa weszły województwa poprzednie: poznańskie, konińskie (oprócz gmin Uniejów, Grabów i Świnice Warckie), piłskie (oprócz gmin powiatu waleckiego), leszczyńskie (oprócz gmin powiatów górowskiego i wschowskiego), kaliskie (oprócz gmin powiatów wierszowskiego i gmin Dziadowa, Kłoda, Międzybórz i Syców), zielonogórskie (tylko gminy Wolsztyn, Siedlec i Zbąszyń), gorzowskie (tylko gminy Międzybórz i Międzybórz), bydgoskie (tylko gmina Trzemeszno). Województwo dzieli się na 31 powiatów, 4 miasta na prawach powiatów, 226 gmin (19 miejskich, 100 miejsko-wiejskich, 107 wiejskich i 119 miast; powierzchnia 29 827 km², liczba ludności 3,48 mln (116,7 mieszkańców na 1 km²) [stan na dzień 31.12.2024 r.; Rocznik statystyczny ... 2025]. Nie może być ono jednoznacznie utożsamiane z historyczną Wielkopolską. W jego skład nie wchodzi szereg gmin należących do województw lubuskiego, kujawsko-pomorskiego i zachodniopomorskiego, natomiast wchodzi szereg gmin historycznie należących do ziemi sieradzkiej, wieluńskiej, łęczyckiej, Kujaw i północno-wschodnich części Dolnego Śląska.

³ Powierzchnia parków krajobrazowych woj. wielkopolskiego (bez powierzchni rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody położonych na ich terenie): 178 556,7 ha (6,0% powierzchni ogólnej województwa, 513 m² na 1 mieszkańca), co stanowi 20,2% powierzchni wszystkich form ochrony przyrody województwa (29,6% powierzchni ogólnej województwa, 2 539 m² na 1 mieszkańca); powierzchnia łączna z powierzchnią rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody położonych na terenie parków: 180 518,8 ha [w tym: lasów 37,42%, użytków rolnych 50,98%, wód 5,49%, pozostałych (m.in. terenów zurbanizowanych) 6,11%] (stan na dzień: 30.12.2024 r.) [Rocznik statystyczny ... 2025].

nieobowiązującej obecnie ustawy o ochronie przyrody (Ustawa ..., 1991). Kolejne trzy parki utworzono w oparciu o przepisy z zakresu ochrony przyrody obowiązujące obecnie (Ustawa ..., 2004). W 1986 roku w ówczesnym województwie gorzowskim utworzono Pszczewski PK, składający się z dwóch części połączonych otuliną. Do 2019 roku park ten, terytorialnie związany głównie z obecnym województwem lubuskim, obejmował także obszary położone w województwie wielkopolskim. Zostały one wyodrębnione w oddzielne parki krajobrazowe: Miedzichowski PK i PK Dolina Kamionki. Dwa parki zlokalizowane są na terenie dwóch województw: PK Dolina Baryczy (woj. wielkopolskie i dolnośląskie), Pszczewski PK (woj. wielkopolskie i lubuskie). W okresie ostatnich 17 lat w województwie wielkopolskim nie powstał żaden nowy park krajobrazowy.

Większość parków województwa położona jest w zasięgu zlodowacenia bałtyckiego. Występujący na tym obszarze krajobraz młodoglacjalny charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu (m.in. wzgórza moren czołowych, płaskie i faliste moreny denne, rynny polodowcowe, równiny sandrowe) oraz występowaniem licznych jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych. W wielu miejscach na terenie parków krajobrazowych występują znaczne różnice wysokości względnych, z kulminacjami w postaci wzgórz morenowych (Dziewicza Góra, Wał Żerkowski, morena czołowa w rejonie Pobiedzisk). Parki krajobrazowe województwa wielkopolskiego to także obszary o bogatym i urozmaiconym dziedzictwie kulturowym i wartościach historycznych, obejmującym obiekty materialne i niematerialne, pochodzące z różnych epok, o różnej wielkości, pochodzeniu i stanie zachowania (Parki krajobrazowe Wielkopolski ..., 2017; Raszka i in., 2019a; Raszka i Kasprzak, 2024a; 2024b; 2024c; ZPKWW].

Jak dotąd w 8 parkach krajobrazowych województwa wielkopolskiego znajduje się 25 rezerwatów przyrody (Leśne rezerваты ..., 2013; Raszka i in., 2019b; Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody], położonych głównie na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa administrowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne (PGL) Lasy Państwowe w obrębie poszczególnych nadleśnictw (PGL Lasy Państwowe, Plany Urządzania Lasu, Programy Ochrony Przyrody). Najwięcej rezerwatów występuje w granicach Sierakowskiego PK, PK Puszcza Zielonka oraz PK Promno (tabela 1).

Tabela 1 - Table 1

Rezerваты przyrody parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego / Nature reserves in the landscape parks of the Wielkopolska Region

Parki krajobrazowe <i>Landscape parks</i>	Rezerваты przyrody <i>Nature reserves</i>	Nadleśnictwa <i>Forest districts</i>
Promno	() Jezioro Dębiniec; () Jezioro Drążynek; () Las Liściasty w Promnie; () Okrągłak; () Leśna Ostoja koło Promna im. Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy	Czerniejewo
Puszcza Zielonka	() Jezioro Czarne; () Jezioro Pławno	Doświadczalne / <i>Experimental Zielonka</i>
	() Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki Kościelnej; () Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko; () Żywiec Dziewięciolistny	Łopuchówko
Przemęcki	() Jezioro Trzebidzkie; () Torfowisko nad Jeziorem Świętym; () Wyspa Konwaliowa	Kościan
Miedzichowski	() Dolina Kamionki	Bolewice
Rogaliński	() Goździk siny w Grzybnie; () Krajkowo	Konstantynowo
Sierakowski	() Buki nad Jeziorem Lutomskim; () Bukowy Ostrów; () Cegliniec; () Czaple Wyspy; () Mszar nad Jeziorem Mnich	Sieraków
Żerkowsko-Czeszewski	() Czeszewski Las; () Dębno nad Wartą; () Dwunastak	Jarocin
Dolina Baryczy	- Wydymacz	Antonin

Wszystkie rezerваты mają określone aktualne podstawy prawne ich ustanowienia. Większość rezerwatów ma aktualne plany ochrony. Dla trzech rezerwatów (Krajkowo, Goździk

Siny w Grzybnie, Jezioro Czarne) określono zadania ochronne, a dla jednego (Czeszewski Las) zarówno plan ochrony, jak i zadania ochronne (tabela 2).

Tabela 2 – Table 2

Obowiązujące podstawy prawne dotyczące uznawania i ochrony rezerwatów przyrody w parkach krajobrazowych województwa wielkopolskiego / *Current legal framework governing the designation and protection of nature reserves within landscape parks in the Wielkopolska Province*

Rezerwat przyrody <i>Nature reserve</i>	Ustanowienie / <i>Establishment</i> Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. (rok/nr/poz.;year/No./position)	Plan ochrony / zadania ochronne <i>Protection plan / protective tasks</i> Dz. U.; Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. (rok/nr/poz.;year/No./position)
Okrągłak	2008/176/2934 ¹	2009/38/550 ²⁶
Jezioro Dębiniec	2009/203/3478 ²	2010/23/683 ²⁷
Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko	2009/203/3481 ³	2009/23/684 ²⁸
Las Liściasty w Promnie	2009/203/3482 ⁴	
Dębno nad Wartą	2010/64/1363 ⁵	2006/176/4065 ²⁹
Jezioro Dążynek	2010/64/1365 ⁶	
Wydymacz	2010/64/1368 ⁷	2006/191/4474 ³⁰
Klasztorne Modrzewie koło Dąbrowki Kościelnej	2011/105/1758 ⁸	2015/0/4629 ³¹
Mszar nad Jeziorem Mnich	2011/105/1761 ⁹	2019/0/5121 ³²
Jezioro Trzebidzkie	2011/162/2650 ¹⁰	
Buki nad Jeziorem Lutomskim	2011/214/3331 ¹¹	2006/215/5428 ³³
Krajkowo	2011/214/3335 ¹²	Zarządzenie RDOŚ ... 2022 ³⁴ (niepublikowane / <i>unpublished</i>)
Torfowisko nad Jeziorem Świętym	2011/274/4385 ¹³	2018/0/3230 ³⁵
Żywiec Dziewięciolistny	2011/274/4386 ¹⁴	2006/215/5429 ³⁶
Wyspa Konwaliowa	2012/0/2021 ¹⁵	2007/4/60 ³⁷
Czeszewski Las	2016/0/1931 ¹⁶	2004/181/4006 ³⁸ 2021/0/4183, Zarządzenie RDOŚ ... 2025 ³⁹ (niepublikowane / <i>unpublished</i>)
Goździk Siny w Grzybnie	2016/0/4443 ¹⁷	Zarządzenie RDOŚ ... 2025 ⁴⁰ (niepublikowane/ <i>unpublished</i>)
Dolina Kamionki	2016/0/5088 ¹⁸	2008/31/641 ⁴¹
Jezioro Pławno	2016/0/5090 ¹⁹	
Bukowy Ostrów	2018/0/138 ²⁰	2018/0/3231 ⁴²
Cegliniec	2018/0/4796 ²¹	2008/40/817 ⁴³
Czaple Wyspy	2019/0/1361 ²²	
Jezioro Czarne	2016/0/5089 ²³	Zarządzenie RDOŚ ... 2021 ⁴⁴ (niepublikowane / <i>unpublished</i>)
Dwunastak	2019/0/9885 ²⁴	2007/150/3300 ⁴⁵
Leśna Ostoja koło Promna im. Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy	2025/0/4377 ²⁵	

¹ Rozporządzenie Nr 25 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 3 października 2008 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Okrągłak” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 176, poz. 2934]

² Zarządzenie Nr 13/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 5 października 2009 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Jezioro Dębiniec” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 203, poz. 3478, zm.: z 2017 r. poz. 4756]

³ Zarządzenie Nr 16/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 5 października 2009 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 203, poz. 3481]

⁴ Zarządzenie Nr 17/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 5 października 2009 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Las Liściasty w Promnie” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 203, poz. 3482, zm.: z 2016 r., poz. 1333]

⁵ Zarządzenie Nr 5/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 25 stycznia 2010 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Dębno nad Wartą” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 64, poz. 1363, zm.: z 2010 r. nr 147, poz. 2827 i z 2018 r. poz. 619]

⁶ Zarządzenie Nr 7/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 25 stycznia 2010 r. w sprawie rezerwatu „Jezioro Dążynek” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 64, poz. 1365, zm.: z 2010 r. nr 147, poz. 2827 i z 2017 r. poz. 4758]

⁷ Zarządzenie Nr 10/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 25 stycznia 2010 r. w sprawie rezerwatu „Wydymacz” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 64, poz. 1368, zm.: z 2010 r. nr 147, poz. 2827 i z 2011 r. nr 105, poz. 1754]

⁸ Zarządzenie Nr 5/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Klasztorne Modrzewie koło Dąbrowki Kościelnej” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 105, poz. 1758, zm.: z 2017 r. poz. 4751]

⁹ Zarządzenie Nr 8/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Mszar nad Jeziorem Mnich” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 105, poz. 1761]

¹⁰ Zarządzenie Nr 19/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 12 kwietnia 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Jezioro Trzebidzkie” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 162, poz. 2650]

¹¹ Zarządzenie Nr 23/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 9 czerwca 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Buki nad Jeziorem Lutomskim” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 214, poz. 3331, zm.: z 2013 r. poz. 5117 i z 2017 r. poz. 6061]

¹² Zarządzenie Nr 27/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 9 czerwca 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Krajkowo” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 214, poz. 3335, zm.: z 2017 r. poz. 4753]

¹³ Zarządzenie Nr 38/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 1 września 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Torfowisko nad Jeziorem Świętym” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 274, poz. 4385]

¹⁴ Zarządzenie Nr 39/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 1 września 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Żywiec Dziewięciolistny” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 274, poz. 4386]

¹⁵ Zarządzenie Nr 1/12 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie rezerwatu „Wyspa Konwaliowa” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 2021]

¹⁶ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Czeszewski Las” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 1931, zm.: 2021 r. poz. 4183]

¹⁷ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 5 lipca 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Goździk Siny w Grzybnie” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 4443, zm.: z 2017 r., poz. 1133]

¹⁸ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Dolina Kamionki” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 5088]

¹⁹ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Jezioro Pławno” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 5090]

²⁰ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 11 grudnia 2017 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Bukowy Ostrów” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 138]

²¹ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 6 czerwca 2018 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Cegliniec” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 4796]

²² Zarządzenie Nr 3/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 25 stycznia 2010 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Czaple Wyspy” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 64, poz. 1361, zm.: z 2010 r. nr 147, poz. 2827]

²³ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Jezioro Czarne” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 5089]

²⁴ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 21 października 2019 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Dwunastak” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 9885]

²⁵ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 14 maja 2025 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody Leśna Ostoja koło Promna im. Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 4377]

²⁶ Zarządzenie Nr 1/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 4 lutego 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Okraglak” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 38, poz. 550]

²⁷ Zarządzenie Nr 19/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 3 grudnia 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Jezioro Dębiniec” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. z 2010 r. nr 23, poz. 683]

²⁸ Zarządzenie Nr 20/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 3 grudnia 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 23, poz. 684]

²⁹ Rozporządzenie Nr 205/06 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 19 października 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dębno nad Wartą” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 176, poz. 4065]

³⁰ Rozporządzenie Nr 211/06 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 16 listopada 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Wydmacz” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 191, poz. 4474]

³¹ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 10 lipca 2015 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki Kościelnej” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 4629]

³² Zarządzenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 23 kwietnia 2019 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Mszar nad Jeziorem Mnich” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 5121]

³³ Rozporządzenie Nr 225/06 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 21 grudnia 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Buki nad Jeziorem Lutomskim” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 215, poz. 5428]

³⁴ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 10 marca 2022 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Krajkowo” (niepublikowane)

³⁵ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 3 kwietnia 2018 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Torfowisko nad Jeziorem Świętym” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 3230]

³⁶ Rozporządzenie Nr 226/06 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 21 grudnia 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Żywiec Dziewięciolistny” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 215, poz. 5429]

³⁷ Rozporządzenie Nr 2/07 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 10 stycznia 2007 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Wyspa Konwaliowa” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 4, poz. 60]

³⁸ Rozporządzenie Nr 53/2004 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 13 grudnia 2004 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Czeszewski Las” [Dz. Urz. Woj. Wielkop. nr 181, poz. 4006]

³⁹ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 2021 r. zmieniające zarządzenie w sprawie rezerwatu przyrody „Czeszewski Las” [Dz. Urz. Woj. Wielkop. poz. 4183]; Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 20 lipca 2021 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Czeszewski Las” (niepublikowane); Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 8 sierpnia 2025 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Czeszewski Las” (niepublikowane)

³⁹ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 2 października 2025 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Goździk Siny w Grzybnie”

⁴¹ Rozporządzenie Nr 9/08 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 5 lutego 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Kamionki” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 31, poz. 641]

⁴² Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 3 kwietnia 2018 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bukowy Ostrów” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. poz. 3231]

⁴³ Rozporządzenie Nr 10/08 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Cegliniec” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 40, poz. 817]

⁴⁴ Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 18 października 2021 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Jezioro Czarne” (niepublikowane)

⁴⁵ Rozporządzenie Nr 23/07 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 6 września 2007 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dwunastak” [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 150, poz. 3300]

Wśród rezerwatów parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego przeważają rezerваты leśne fitocenotyczne, chroniące ekosystemy leśne i borowe, oraz rezerваты krajobrazowe, chroniące różne ekosystemy krajobrazów naturalnych. Rezerваты florystyczne to głównie rezerваты roślin zielnych i krzewinek, a rezerваты faunistyczne to rezerваты chroniące ptaki (tabela 3). Podział rezerwatów w zależności od dominującego przedmiotu ochrony i głównego typu ekosystemu jest bardzo istotny ponieważ pozwala wprowadzić jednoznaczne granice przedmiotowe między poszczególnymi typami rezerwatów przyrody (Gruszecki, 2024, s. 160-161).

Tabela 3 - Table 3

Rodzaje, typy i podtypy rezerwatów przyrody w parkach krajobrazowych województwa wielkopolskiego
/Types, categories and subcategories of nature reserves in the landscape parks of the Wielkopolska Province

Rezerваты przyrody <i>Nature reserves</i>	R	R-po		R-gte	
		t	pt	t	pt
Las liściasty w Promnie, Las mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko, Wydymacz, Dolina Kamionki, Leśna Ostoja koło Promna im. Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Dwunastak, Buki nad Jeziorem Lutomskim	L	PFi	zl	EL	lni
Klasztorne Modrzewie koło Dąbrowki Kościelnej, Cegliniec	L	PFi	zl	EL	lmn
Bukowy Ostrów	K	PBf	bp	EE	lw
Jezioro Pławno	K	PKr	kn	EW	jm
Krajkowo	K	PKr	kn, ka	EE	me
Wyspa Konwaliowa	K	PKr	kn	EL	lmn
Jezioro Dębiniec	K	PKr	kn	EE	lw
Okraglak	K	PKr	kn	EE	nw
Goździk Siny w Grzybnie	Fl	PFl	rz, gz	EL	bni
Jezioro Czarne	Fl	PFl	rz	ET	tp
Żywiec dziewięciolistny	Fl	PFl	rz	EL	lni
Jezioro Drażynek	T	PFi	zn	ET	tn
Mszar nad Jeziorem Mnich	T	PFi	zn	ET	tp
Torowisko nad Jeziorem Świętym	T	PBf	bp	ET	tp
Czaple Wyspy	Fn	PFn	pt	EL	bni
Jezioro Trzebidzkie	Fn	PFn	pt	ET	tn

R – rodzaj rezerwatu przyrody / type of nature reserve: L leśny / forest, K krajobrazowy / landscape, Fl florystyczny / floristic, T torowiskowy / peatland, Fn faunistyczny / faunistic

R-po – typy (t) i podtypy (pt) rezerwatów przyrody ze względu na dominujący przedmiot ochrony/categories (t) and subcategories (pt) of nature reserves based on the primary conservation objective:

PFl florystyczny/floristic (rz – roślin zielnych i krzewinek/herbaceous plants and shrubs, gz – roślin na granicy zasięgu/plants at the edge of their range)

PFi fitocenotyczny/phytocenotic (zl – zbiorowisk leśnych/forest communities, zn – zbiorowisk nieleśnych/non-forest communities)

PBf biocenotyczny i fizjocenotyczny/biocenotic and physiocenotic (bp – biocenozy naturalnych i półnaturalnych/natural and seminatural biocenoses)

PFn faunistyczny/faunistic (pt – ptaków/birds)

PKr krajobrazowy/landscapes (kn – krajobrazów naturalnych/natural landscapes, ka – krajobrazów antropogenicznych/anthropogenic landscapes)

R-gte – typy (t) i podtypy (pt) rezerwatów przyrody ze względu na główny typ ekosystemu/categories and subcategories of nature reserves based on the main ecosystem type:

EL leśny i borowy/forest and coniferous (lni – lasów nizinnych/lowland forests, lmn – lasów mieszanych nizinnych/lowland mixed forests, bni – borów nizinnych/lowland pine forests)

EW wodny/aquatic (jm – jezior mezotroficznych i eutroficznych oraz stawów/mesotrophic and eutrophic lakes and ponds)

Zarządzanie parkami krajobrazowymi i rezerwatami przyrody. Chociaż do zadań dyrektora parku krajobrazowego należy m.in. ochrona przyrody, walorów krajobrazowych oraz wartości historycznych i kulturowych (Ustawa ..., 2004: art. 105 ust. 4 pkt 1) to jednak jego kompetencje, podobnie jak Służby Parków Krajobrazowych, są w wielu przypadkach, także w zakresie ochrony rezerwatów przyrody znajdujących się w granicach parku krajobrazowego wyraźnie ograniczone.

Wszystkie ustawowo określone (Ustawa ..., 2004: art. 5 ust. 4) zadania dyrektora parku krajobrazowego w zakresie ochrony przyrody, wartości historycznych i kulturowych ukierunkowane zostały na działania o charakterze społeczno-organizatorskim. Zadania Służby Parków Krajobrazowych (Ustawa ..., 2004: art. 107) mogą być usystematyzowane w trzy grupy:

- inwentaryzacyjne:
 - ✓ inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych, stanowisk roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz ich siedlisk, a także zasługujących na ochronę tworów i składników przyrody nieożywionej;
 - ✓ identyfikacja i ocena istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych parku krajobrazowego oraz wnioskowanie o podejmowanie działań mających na celu eliminowanie lub ograniczanie tych zagrożeń i ich skutków, a także innych działań w celu poprawy funkcjonowania i ochrony parku krajobrazowego;
 - ✓ gromadzenie dokumentacji dotyczącej przyrody oraz wartości historycznych, kulturowych i etnograficznych;
- ochronne:
 - ✓ realizacja zadań związanych z ochroną innych form ochrony przyrody w granicach parku krajobrazowego;
- informacyjno-edukacyjne:
 - ✓ informowanie o przepisach o ochronie przyrody osób przebywających na obszarach podlegających ochronie oraz w miejscach, w których znajdują się twory i składniki przyrody objęte formami ochrony przyrody;
 - ✓ prowadzenie edukacji przyrodniczej w szkołach i wśród miejscowego społeczeństwa, a także promowanie wartości przyrodniczych, historycznych, kulturowych i turystycznych parku krajobrazowego;
 - ✓ współpraca z samorządami, zarządcami obszarów parku krajobrazowego, organizacjami ekologicznymi i z innymi podmiotami, mającymi związek z ochroną parku krajobrazowego.

Nie jest jednak określone w jakiej formie wymienione zadania mogą być realizowane. Głównie będą to czynności materialno-techniczne, polegające na dokumentowaniu stanu środowiska na terenie parku krajobrazowego, oraz o charakterze społeczno-organizacyjnym polegające na prowadzeniu akcji informacyjnych i edukacyjnych. Działania władcze będą mogły być natomiast podejmowane w celu ochrony pozostałych form ochrony przyrody na terenie parku krajobrazowego w przypadku, w których przepisy szczególne będą do tego upoważniały [Gruszecki 2024, s. 863]. W przypadku rezerwatów przyrody znajdujących się na terenie parku krajobrazowego takich szczególnych przepisów brak.

Tworzenie, likwidacja, ochrona i zarządzanie wieloma formami ochrony przyrody oraz wydawanie decyzji administracyjnych na zasadach i w zakresie określonych w przepisach o ochronie przyrody (Ustawa ..., 2004), należą do zadań regionalnego dyrektora ochrony środowiska (Ustawa ..., 2008: art. 131 ust. 1). Podejmuje on także działania związane z wykonywaniem zadań związanych z zapobieganiem wprowadzaniu do środowiska i przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się w środowisku inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii, inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski oraz inwazyjnych gatunków obcych, które prawdopodobnie spełniają kryteria uznania ich za stwarzające zagrożenie dla Unii, w ustawowym zakresie (Ustawa ..., 2021). Działania te dotyczą także obszarów parków krajobrazowych oraz rezerwatów przyrody i są uwzględniane m.in. w planach ochrony. Regionalny dyrektor ochrony środowiska może zwracać się do regionalnej rady ochrony przyrody o wydanie opinii w sprawach z zakresu ochrony przyrody należących do jego kompetencji (Ustawa ..., 2008: art. 131 ust. 2). Przy pracach związanych z rezerwatami przyrody znajdującymi się w granicach parku krajobrazowego regionalny dyrektor ochrony środowiska może współpracować z dyrektorem parku krajobrazowego, ale nie ma w tym zakresie ustalonego ustawowo obowiązku.

Podkreślić należy, że na terenie zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe, znajdujące się w granicach parku krajobrazowego zadania z zakresu ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu ochrony parku krajobrazowego uwzględnionym w planie urządzania lasu [Ustawa ... 2004: art. 105 ust. 5]. Ustawodawca wyraźnie ograniczył więc kompetencje dyrektora parku także w stosunku do rezerwatów przyrody znajdujących się w granicach parku krajobrazowego i utworzonych na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa administrowanych przez PGL Lasy Państwowe. Miejscowy nadleśniczy zadania w zakresie ochrony przyrody powinien zrealizować zgodnie z ustaleniami planu ochrony parku krajobrazowego, którego postanowienia muszą być uwzględnione w planie urządzania lasu.

Gospodarkę leśną prowadzi się według planu urządzania lasu dla lasów stanowiących własność Skarbu Państwa lub uproszczonego planu urządzania lasu dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa i dla lasów wchodzących w skład Zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa (Ustawa..., 1991: art. 19 ust. 1 i 2) z uwzględnieniem m.in. ochrony lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych stanowiących naturalne fragmenty rodzimej przyrody lub lasów szczególnie cennych ze względu np. na zachowanie różnorodności przyrodniczej i leśnych zasobów genetycznych, ochrony gleb, wód powierzchniowych (Ustawa ..., 1991: art. 7 ust. 1).

Gospodarka leśna w lasach stanowiących rezerваты przyrody, podobnie jak w lasach wchodzących w skład parków narodowych uwzględnia zasady określone w przepisach o ochronie przyrody (Ustawa ..., 1991: art. 7 ust. 2). Plan urządzania lasu powinien zawierać także w szczególności m.in. program ochrony przyrody (Ustawa ..., 1991: art. 18 ust. 4 pkt 2a). Gospodarka leśna w lasach wpisanych do rejestru zabytków i w lasach, na terenie których znajdują się zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, prowadzona jest w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (Ustawa ..., 1991: art. 7 ust. 3), z uwzględnieniem przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Ustawa ..., 2003).

Zwraca się uwagę, że motywacja wspomnianego ograniczenia kompetencji dyrektora parku krajobrazowego jest oczywista, bowiem gospodarka leśna powinna być prowadzona w sposób racjonalny z uwzględnianiem ochrony środowiska, a jej podstawą są plany urządzania lasu. Dlatego nie ma potrzeby dublowania kompetencji organów administracji w zakresie gospodarki leśnej. Za wystarczającą w tym zakresie uznaje się uwzględnienie w planach urządzania lasu postanowień wynikających z planu ochrony parku krajobrazowego (Gruszecki, 2004, s. 859).

Plany ochrony. Projekt planu ochrony dla parku krajobrazowego sporządza dyrektor parku krajobrazowego lub dyrektor zespołu parków krajobrazowych (Ustawa ..., 2004: art. 19 ust. 1 pkt 3), natomiast dla rezerwatu przyrody, który jako forma ochrony przyrody nie ma wydzielonej własnej administracji, projekt planu ochrony sporządza regionalny dyrektor ochrony środowiska lub po uzgodnieniu z tym organem – zarządzający rezerwatem albo sprawujący nadzór nad rezerwatem (Ustawa ..., 2004: art. 19 ust. 1 pkt 2). Współdziałanie w tym zakresie i osiągnięcie kompromisu jest wymagane nie tyle co do treści aktu prawnego, ale tylko co do przystąpienia do jego opracowania; wprowadzenie takiego rozwiązania jest konsekwencją wysokich kosztów związanych z opracowaniem planu ochrony (Gruszecki, 2024, s. 230).

Z punktu widzenia postępowania w zakresie przygotowania planów ochrony bardzo istotne są ograniczenia ustawowe (Ustawa ..., 2004: art. 19 ust. 6 i 6a), w których ustawodawca określił graniczne terminy w jakich plany ochrony powinny być przyjęte. W przepisach tych nie wskazano jednak ewentualnych następstw przekroczenia terminów przyjęcia planów. Dlatego się uznaje, że mają one tylko charakter instrukcji, a ich przekroczenie nie wywiera wpływu na skuteczność wprowadzonych ograniczeń w korzystaniu ze środowiska (Gruszecki, 2024, s. 237).

Śród wszystkich parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego tylko dwa parki (PK Puszcza Zielonka, PK Promno) mają ustanowione plany ochrony. Plan ochrony PK Puszcza Zielonka wyznaczył obszary działań ochronnych, w tym obszary objęte formami ochrony przyrody (rezerwaty przyrody i użytki ekologiczne) wchodzące w skład wyznaczonej strefy ochrony rezerwatowej jako jednej ze stref funkcjonalno-przestrzennych obejmującej rezerwaty przyrody i inne tereny o szczególnej wartości przyrodniczej; działania ochronne w rezerwach przyrody określają wyłącznie sporządzone dla nich plany ochrony (Rozporządzenie Nr 4/05 Wojewody Wielkopolskiego..., 2005: §4 ust. 1 pkt 1a i ust. 2 pkt 2a oraz §5 ust. 2; Raszka i in., 2002-2005; Raszka i in., 2001-2005, Kasprzak i Raszka 2006). W planie ochrony PK Promno zaznaczono położenie rezerwatów przyrody (§2 ust. 2 pkt 1h) oraz wyznaczono obszary realizacji działań ochronnych; w stosunku do rezerwatów obowiązują zasady gospodarowania określone przepisami dotyczącymi rezerwatów (Rozporządzenie Nr 4/9 Wojewody Wielkopolskiego ..., 2009: §4 ust. 1 i ust. 3 pkt 1).

Obowiązujące plany ochrony rezerwatów przyrody określają m.in. działania dotyczące przeprowadzania monitoringu siedlisk oraz głównych typów roślinności leśnej, wodnej i bagiennej.

Dotyczą one także określenia liczebności i stanu zachowania populacji rzadkich i zagrożonych gatunków grzybów, roślin [m.in. aldrowany pęcherzykowatej (*Aldrovanda vesiculosa*), kłoci wiechowatej (*Cladium mariscus*), pływacza drobnego (*Utricularia minor*) i żółtobiałego (*U. ochroleuca*), rdestnicy trawiastej (*Potamogeton gramineus*), ramienic (*Chara*)] i ptaków [m.in. bielika (*Haliaetus albicilla*), dzięcioła czarnego (*Dryocopus martius*) i średniego (*Dendrocoptes medius*), kani rudej (*Milvus milvus*), muchołówki białoszyjej (*Ficedula albicollis*) i małej (*F. parva*), puchacza (*Bubo bubo*), siniaka (*Columba oenas*), zimorodka (*Alcedo atthis*), żurawia (*Grus grus*)]. Ważnymi zabiegami ochronnymi są także prowadzenie ekstensywnego użytkowania kośnego użytków zielonych, ograniczanie spływów zanieczyszczeń powierzchniowych, powstrzymywanie odwadniania, usuwanie obcych gatunków inwazyjnych [np. rdestowca ostrokończystego (*Reynoutria japonica*) i sachalińskiego (*Reynoutria sachalinensis*)] oraz powstrzymywanie procesu neofityzacji flory poprzez usuwanie czerechmy amerykańskiej (*Prunus serotina*), robinii białej (*Robinia pseudoacacia*) i dębu czerwonego (*Quercus rubra*). W niektórych rezerwach inicjowane są odnowienia jodły pospolitej (*Abies alba*) i świerka pospolitego (*Picea abies*). W rezerwacie przyrody „Goździk

Siny w Grzybnie” prowadzone są natomiast działania mające na celu pełną identyfikację istniejących i historycznych stanowisk goździka siniego (*Dianthus gratianopolitanus*). W wyniku znacznej presji turystyki i wędkarstwa w wielu rezerwatach plany ochrony nakazują wzmocnienie kontroli prowadzonych przez Straż Leśną⁴ i Państwową Straż Rybacką⁵. Tylko w planie ochrony rezerwatu przyrody „Jezioro Dębiniec” znajduje się zapis nakazujący prowadzenie w szkołach przez zarząd parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego i Nadleśnictwo Czarniejevo działań edukacyjnych promujących ochronę przyrody (Zarządzenie Nr 19/09 Regionalnego Dyrektora..., 2009). Zapis taki w planie ochrony nie jest konieczny, bowiem obowiązek prowadzenia przez dyrektora parku krajobrazowego działań edukacyjnych określony jest ustawowo. Do jego zadań należy m.in. organizacja działalności edukacyjnej (podobnie jak turystycznej i rekreacyjnej) oraz współdziałanie w zakresie ochrony przyrody z jednostkami organizacyjnymi oraz osobami prawnymi i fizycznymi (Ustawa..., 2004: art. 105 ust. 4 pkt 2 i 4).

Zadania ochronne. Dla rezerwatów przyrody, dla których nie sporządzono planu ochrony regionalny dyrektor ochrony środowiska jako sprawujący nadzór sporządza projekt zadań ochronnych ustanawianych w drodze zarządzenia (Ustawa ..., 2004: art. 22 ust 1 i ust. 2 pkt 2). W niektórych przypadkach dla rezerwatu przyrody mogą być wykonane i obowiązywać jednocześnie zarówno plan ochrony, jak i zadania ochronne. Przykładem jest rezerwat przyrody „Czeszewski Las” (Zarządzenie Regionalnego Dyrektora..., 2016), któremu w wyniku powiększenia jego powierzchni (o 311,03 ha, z 223,09 ha do 534,12 ha) zmieniono granice (Zarządzenie Regionalnego Dyrektora..., 2021). Rezerwat w swoich pierwotnych granicach miał ustanowiony plan ochrony (Rozporządzenie Nr 53/2004 Wojewody Wielkopolskiego ..., 2004), który obejmował ówczesną powierzchnię rezerwatu. Ponieważ zmiana tego planu ochrony zgodnie z aktualnymi zasadami techniki prawodawczej (Rozporządzenie Prezesa Rady ..., 2002) nie była możliwa, dlatego w celu zapewnienia odpowiedniej ochrony terenu rezerwatu dla części nieobjętej planem ochrony ustanowiono zadania ochronne. Chociaż przepisy ochrony przyrody (Ustawa ..., 2004: art. 22) wskazują na ustanowienie zadań ochronnych dla całego rezerwatu, to jednak w przypadku poszerzenia rezerwatu, kiedy takie zadania obowiązują dla tzw. „starej części” niezbędnym jest ustanowienie zadań ochronnych dla części nowej, nieobjętej planem. Dlatego poprzez analogię do przepisów odnoszących się do całego rezerwatu należało odpowiednio zastosować je do poszerzonej części. Zaniechanie ustanowienia zadań ochronnych dla nowej części wiązałoby się ze szkodą dla celu ochrony rezerwatu. W zadaniach ochronnych dla tego rezerwatu uwzględniono także wszystkie działania ochronne określone z Planie Urządzania Lasu Nadleśnictwa Jarocin, uwzględniającego także zadania ochronne dla obszaru Natura 2000 Lasy Żerkowsko-Czeszewskie PLH300053 i dla obszaru Natura 2000 Dolina Środkowej Warty PLB30002 pokrywających się w częściach z obszarem będącym w zarządzie Nadleśnictwa Jarocin.

IV. PODSUMOWANIE

Ochrona parków krajobrazowych nie jest priorytetem w ochronie środowiska przyrodniczego województwa wielkopolskiego. W obowiązującym obecnie programie ochrony środowiska dla województwa wielkopolskiego do 2030 roku brak jest szczegółowych informacji dotyczących ochrony parków krajobrazowych. Zapisy planowanych działań

⁴ Straż Leśna jest rodzajem policji administracyjnej powołanej do zwalczania przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody oraz innych zadań wykonywanych w zakresie ochrony mienia [Ustawa ... 1991: art. 47, 48, 48a-48c].

⁵ Państwowa Straż Rybacka jest rodzajem policji administracyjnej zajmującej się kontrolą przestrzegania przepisów z zakresu rybactwa śródlądowego [Ustawa ... 1985: art. 22, 22a, 22b, 23, 23a].

związanych z ochroną przyrody w województwie są bardzo ogólne: przeznaczenie najcenniejszych przyrodniczo obszarów na cele ochrony przyrody i edukacji oraz wsparcie rozwoju terenów o wysokiej wartości przyrodniczej poza obszarami chronionymi, np. tereny zabagnione, obszary podmokłe. Praktycznie z zapisów tych nic z nich nie wynika. Od kilkudziesięciu lat energia społeczna zużytkowywana jest głównie na obronę idei tworzenia parków krajobrazowych, a nie na wypracowanie odpowiedniego zarządzania nimi i prowadzenia działań gospodarczych w powiązaniu z działaniami ochronnymi zasobów przyrodniczo-kulturowych. Dlatego za niezbędne należy uznać rozwiązanie problemów związanych m.in z:

- wypracowaniem nowych metod zarządzania parkami krajobrazowymi;
- oceną faktycznego wpływu parków krajobrazowych na ochronę przestrzeni (krajobrazów, zasobów przyrodniczo-kulturowych);
- rozwojem alternatywnej działalności gospodarczej na terenach parków krajobrazowych;
- oceną rozwoju zrównoważonego w gminach parków krajobrazowych;
- wspomaganiem przez parki krajobrazowe aktywności i inicjatyw lokalnych mieszkańców.

Istniejące obecnie przepisy prawne związane z ochroną przyrody nie zapewniają jej pełnej i skutecznej ochrony. Także w parkach krajobrazowych, podobnie jak i na wszystkich innych terenach w sytuacji braku możliwości prawnego usankcjonowania korytarzy ekologicznych następuje fragmentacja siedlisk i utrata ciągłości przestrzennej pomiędzy obszarami istotnymi dla ochrony przyrody. Nawet najlepiej chroniony rezerwat przyrody nie utrzyma swoich chronionych wartości przyrodniczych (np. ekosystemów, gatunków) jeżeli będzie mieć zbyt małą powierzchnię lub będzie zanadto odizolowany od większych obszarów o podobnym składzie gatunkowym. Lokalizacja rezerwatu przyrody w granicach parku krajobrazowego nie zapewnia mu dodatkowej, bardziej kompleksowej ochrony. Są to dwie niezależne formy ochrony przyrody, spełniające różne funkcje. Ich tworzenie, sposób zarządzania i prowadzone działania ochronne wynikają z kompetencji różnych organów administracji, określonych odrębnymi przepisami prawnymi.

BIBLIOGRAFIA

- Gruszecki K. (2024). Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz. Wolters Kluwer. Warszawa.
- Kasprzak K., Raszka B. (2006). Ochrona przestrzeni Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. *Ekonomia i Środowisko*. 2 (30). 140-164.
- Kasprzak K., Raszka B. (2022). Pierwsze parki krajobrazowe w środkowej Wielkopolsce. *Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski*. 29 (31). 93-109.
- Leśne rezerваты przyrody województwa wielkopolskiego. (2013). Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział Wielkopolski, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. w Poznaniu.
- Parki krajobrazowe Wielkopolski. (2017). Przyroda – kultura – człowiek. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań.
- Raszka B., Kasprzak K. (2024). Reminiscencje na temat tworzenia pierwszych wielkopolskich parków krajobrazowych. *Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski*. 31 (33). 25-38.
- Raszka B., Kasprzak K., Krajewski P., Kalbarczyk E., Kalbarczyk R. (2019a). Polskie parki krajobrazowe. Wydawnictwo DRAGON. Bielsko-Biała (wyd. 3, poprawione i uzupełnione).
- Raszka B., Kasprzak K., Awedyk M., Krajewski P., Krystianiak St., Szuszkiewicz T. (2019b). Rezerваты przyrody w Polsce. Wydawnictwo DRAGON. Bielsko-Biała.
- Rocznik statystyczny województwa wielkopolskiego. (2025). Urząd Statystyczny w Poznaniu.

AKTY PRAWNE

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30, listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa [Dz. Urz. UE.L.2010.20.7, 26.06.2019 r.; Dyrektywa ptasia].
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory [Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, str. 102, z późn. zm.; Dyrektywa siedliskowa].
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach [Dz. U. nr 10, poz. 48].
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska [Dz. U. nr 3, poz. 6; tj.: z 1994 r. nr 49, poz. 196, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego [Dz. U. nr 41, poz. 185; tj.: z 1988 r. nr 26, poz. 183].
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym [tj.: Dz. U. z 2022 r. poz. 883, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody [Dz. U. nr 144, poz. 492; tj.: z 2001 r. nr 99, poz. 1079, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach [tj.: Dz. U. z 2025 r. poz. 567 z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 234 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [tj.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody [tj.: Dz. U. z 2026 r., poz. 13].
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko [tj.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1112, z późn. zm.].
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych [tj.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1589, z późn. zm.].
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” [Dz. U. nr 100 poz. 908; tj.: z 2026 r. poz. 300].
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody [Dz. U. nr 60, poz. 533].
- Rozporządzenie Nr 4/05 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie planu ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 49, poz. 1527].
- Rozporządzenie Nr 4/9 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 3 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Promno [Dz. Urzęd. Woj. Wielkop. nr 130, poz. 2138].

DOKUMENTY NIEPUBLIKOWANE

- Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Plany Urządzania Lasu. Programy Ochrony Przyrody – Nadleśnictwa: Konstantynowo (2018-2017), Sieraków (2016-2025), Łopuchówko (2018-2027), Czarniejewo, Jarocin (2019-2028), Antonin, Kościan (2024-2033), Bolewice (2026-2035), Doświadczalne Zielonka (plan uproszczony, 2024-2033).
- Raszka B., Dudziński M., Kajetańczyk P., Kalbarczyk E., Kasprzak K. 2001-2005. Plan ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Część I. Uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe. Część II. Zagospodarowanie i ochrona. EKO-GEO-GRAF s.c. Biuro Projektowania i Doradztwa – Ochrona Środowiska i Zasobów Przyrody, Poznań.

NETOGRAFIA

Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody. <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/> (dostęp: 1.04.2026)

Raszka B., Kasprzak K. (2024a). Parki krajobrazowe. Nadzieje i obawy – wielkopolskie doświadczenia. 12.02.2014. <https://portal.komunalny.pl/parki-krajobrazowe-wielkopolski-problemy-z-tworzeniem-obszarow-chronionych-553493/> (dostęp: 1.04.2026).

Raszka B., Kasprzak K. (2024b). Parki krajobrazowe: Wielkopolskie plany na przyszłość. 13.02/2024. <https://portalkomunalny.pl/parki-krajobrazowe-wielkopolskie-plany-na-przyszlosc-553479/> (dostęp: 1.04.2026)

Raszka B., Kasprzak K. (2024c). Parki krajobrazowe Wielkopolski: problemy z tworzeniem obszarów chronionych. 22.02/2024. <https://portalkomunalny.pl/parki-krajobrazowe-wielkopolski-problemy-z-tworzeniem-obszarow-chronionych-553493/> (dostęp: 1.04.2026).

ZPKWW: Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego. <https://zpkww.pl> (dostęp: 1.04.2026).